

Determinanty kvality života pacientov s kolostómiou

Determinants of quality of life in patients with colostoma

Zuzana MICHÁLIKOVÁ^{1,2}, Bianka DENDISOVÁ¹

1 Fakulta zdravotníctva, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Trenčín

2 Fakulta ošetrovateľstva a zdravotníckych odborných štúdií, Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave, Bratislava

ABSTRAKT

Východisko: Vďaka pokročilej medicíne a kvalitnej ošetrovateľskej starostlivosti dostávajú pacienti s kolostómiou šancu na návrat k plnohodnotnému životu.

Ciele: Cieľom výskumu bolo zistiť, v akých oblastiach života vyvedenie kolostómie zmenilo kvalitu života pacientov. Súbor a metodika: Výskumnú vzorku tvorilo 125 respondentov. Výskum bol realizovaný od októbra 2022 do januára 2023. Kritériom pre výber respondentov bola vyvedená kolostómia. Výskumnou metódou bol štandardizovaný WHOQOL-BREF spolu s dotazníkom vlastnej konštrukcie. Dotazník obsahoval 45 otázok a bol distribuovaný pacientom, ktorí navštevujú stomické (ILCO) kluby v Žiline, Martine a Banskej Bystrici a pacientom na chirurgickom oddelení v Dolnooravskej nemocnici s poliklinikou v Dolnom Kubíne.

Výsledky: Zistili sme, že medzi mierou samostatnosti pri starostlivosti o kolostómiu a vekom existuje silný negatívny štatisticky významný vzťah (Spearmanov $R = -0,659$). V miere narušenia sebaobrazu po zavedení kolostómie majú ženy vo vyššej miere narušený sebaobraz ako muži (Mann-Whitneyov test, $p < 0,001$).

Záver: Z výsledkov našej štúdie vyplýva, že s pribúdajúcim vekom sa znižuje samostatnosť pri starostlivosti o kolostómiu. Kolostómia prináša množstvo obmedzení, v dôsledku ktorých dochádza k značnej zmene kvality života.

Kľúčové slová: Kvalita života. Sebaobraz. Kolostómia. Ošetrovateľská starostlivosť. WHOQOL-BREF.

ABSTRACT

Background: Thanks to advanced medicine and quality nursing care, colostomy patients have a chance to return to a full life.

Aims: The aim of the research was to find out in which areas of life the introduction of a colostomy changed patients' quality of life.

Sample and Methodology: The study sample consisted of 125 respondents. The study was conducted from October 2022 to January 2023. The criterion for selection of respondents was colostomy retrieval. The research method was a standardized WHOQOL-BREF along with a self constructed questionnaire. The questionnaire contained 45 questions and was distributed to patients attending ostomy (ILCO) clubs in Žilina, Martin and Banská Bystrica and to patients at the surgical department in Dolnooravska Hospital with Polyclinic in Dolný Kubín.

Results: We found that there was a strong negative statistically significant relationship (Spearman's $R = -0,659$) between the level of independence in colostomy care and age. We found that in the degree of self-image disturbance after colostomy insertion, women have a higher degree of self-image disturbance than men (Mann-Whitney test, $p < 0,001$).

Conclusion: The results of our study suggest that self-care of colostomy decreases with increasing age. Colostomy brings a number of limitations due to which there is a significant change in quality of life.

Keywords: Quality of life. Self-image. Colostomy. Nursing care. WHOQOL-BREF.

ÚVOD

Stómia je závažný zásah do života a organizmu človeka. Založením kolostómie vzniká špecifická skupina ľudí - stomikov, ktorých na Slovensku a celosvetovo stále pribúda. Stomik je zdravotne postihnutý občan, ktorý má dočasne alebo natrvalo vyvedený určitý dutý orgán navonok. Najčastejšie je to hrubé črevo, tenké črevo alebo močové cesty, čím u takéhoto pacienta dochádza k zmene základných fyziologických funkcií, k neovládateľnému vyprázdňovaniu stolice, tenkočrevného obsahu

alebo moču neprirodzenou cestou, a to s dôležitosťou používania stomických pomôcok. Dôsledkom toho je výrazné zhoršenie celkovej kvality jeho života (Lúčan, 2020).

Medzi najčastejšie príčiny vyvedenia kolostómie patrí diagnóza kolorektálny karcinóm. Slovensko je v Európe vo výskyte kolorektálneho karcinómu na prvom mieste. Ročne je to 4 až 5 tisíc prípadov, pričom až v 60 % ide o pokročilé ochorenie hrubého čreva, v dôsledku ktorého operácie končia až v 40 % kolostómiou. Incidencia stomikov na Slovensku je viac ako 1 500 ročne, prevalencia za rok je okolo 10 000 stomikov. Je to veľký počet ľudí, ktorí si zaslúžia väčšiu pozornosť a ešte väčšiu starostlivosť, ako sa im v súčasnosti dostáva (Lúčan, 2020).

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) definuje kvalitu života pacientov s kolostómiou ako pohľad jednotlivca na jeho zdravotný stav z niekoľkých aspektov, a to z fyzického, psychologického, ekonomického, sociálneho či environmentálneho. Kolostómia môže mať za následok zmenu telesného obrazu a výrazne ovplyvňuje fyzický, mentálny, emocionálny a sociálny život pacientov (Zewude et al., 2021).

Kvalita života je rozsiahla, úzko prepojená s ľudskou existenciou, ktorej sa venuje celý rad vedných disciplín. Znalci sa zhodujú na názore, že téma kvality života je členená z veľkého množstva aspektov, ktoré sa snažia predĺžiť kvalitu života. K hodnoteniu kvality života sa pristupuje ako ku komplexnému pojmu zloženého z aspektov, ktoré plnia v živote dôležitú úlohu (Macků, Voženilek, 2019).

Základom udržania kvality života pacientov na čo najvyššej úrovni je nevyhnutná dobre načasovaná edukácia nielen v súvislosti s ošetrovaním kolostómie, ale aj s dôrazom na nasledujúce oblasti: stravovanie a životospráva, voľno-časové aktivity, šport, dovolenkové aktivity a cestovanie, zamestnanie, starostlivosť o domácnosť a záhradu, intímny život, spoločenský život (Lúčan, 2011; Zachová, 2011).

Samotná choroba nemení len telesný vzhľad pacienta, ale aj psychiku pacienta. Pacienti si uvedomujú, že prišlo ku veľkej zmene v ich živote a táto zmena ovplyvňuje ich osobnosť, sexualitu, či vnímanie ich vlastného tela. Nie vždy musí byť na novú životnú situáciu negatívna reakcia. Niekedy to pacienti vnímajú ako posilnenie ich osobnosti a príležitosť stať sa silnejším a zrelším (Ďuricová, 2021).

CIEĽ

Cieľom výskumu bolo zistiť v akých oblastiach života vyvedenie kolostómie zmenilo kvalitu života pacientov.

SÚBOR

Výskumnú vzorku tvorilo 125 pacientov, ktorí navštevujú stomické (ILCO) kluby v Žiline, Martine a v Banskej Bystrici, v Dolnooravskej nemocnici s poliklinikou v Dolnom Kubíne na chirurgickom oddelení.

Najviac respondentov 60 %, bolo vo veku 56 – 69 rokov. Najmladší respondenti boli vo veku 26-39 rokov (6,40 %), najstarších nad 70 rokov bolo 16 % respondentov, vo vekovej kategórii 40-55 rokov bolo 17,60 % respondentov. Z hľadiska pohlavia bolo 55,20 % mužov a 44,80 % žien, ktorí žijú s vyvedenou kolostómiou v priemere 12 rokov. Najdlhšie mal respondent vyvedenú kolostómiu 29 rokov a najkratšie 2 roky.

MATERIÁL A METÓDY

Výskumnou metódou bol štandardizovaný dotazník WHOQOL-Bref a dotazník vlastnej konštrukcie. Otázkami vlastnej konštrukcie sme zisťovali ako sa zmenil ich spôsob života v oblasti stravovania, fyzickej aktivity, a či sa museli po vyvedení kolostómie niektorých aktivít vzdať.

Štatistická analýza dát bola vykonaná s využitím MS Excel, pri testovaní číselných dát bola využitá základná popisná štatistika, využívajúca aritmetický priemer, medián, smerodajnú odchýlku, minimálnu a maximálnu hodnotu ako aj počet jedincov. Rozdiely medzi podskupinami sme spracovali s využitím neparametrického dvojvýberového Mann-Whitneyovho testu, pričom sa štatisticky významné sme považovali rozdiely v prípade, ak p-hodnota testovacieho kritéria štatistického testu bola menšia ako 0,05. Vzťah medzi premennými sme overili s pomocou neparametrického Spearmanovho korelačného koeficientu spolu s overením štatistickej významnosti jeho rozdielu od nulovej hodnoty ($p < 0,05$).

VÝSLEDKY

Cieľom výskumu bolo zistiť v akých oblastiach života vyvedenie kolostómie zmenilo kvalitu života pacientov. Z výskumu sme zistili, že až 34,40% respondentov vníma kvalitu svojho života ani dobre ani zle. Veľmi zlú kvalitu života pociťuje 8% respondentov a naopak veľmi dobrú kvalitu života má tiež 8% respondentov. Až 46,40% respondentov uvádza, že nie sú spokojní sami so sebou, veľkú nespokojnosť pociťuje 16,80% respondentov. Len 7,20% respondentov uviedlo, že sú so sebou spokojní a 3,20% respondentov sú so sebou veľmi spokojní.

Zmenené oblasti života vplyvom kolostómie

Z nášho výskumu sme zistili, ktoré oblasti života pacienta so zavedenou kolostómiou sú ovplyvnené. 9,30% respondentov uviedlo, že po vyvedení kolostómie pociťuje obmedzenie v oblasti turistiky, 28,20% pri prechádzkach vo voľnom čase, 12,21% respondentov uviedlo obmedzenie pri plávaní a 5,52% respondentov uviedlo obmedzenie vplyvom vyvedenia kolostómie pri navštevovaní spoločenských podujatí.

Ako prirodzené sa nám javilo v súvislosti s vyvedením kolostómie spýtať respondentov, či nastalo v ich živote po vyvedení obmedzenie v stravovacích návykoch. 50,40% pacientov uviedlo, že pociťujú obmedzenie v oblasti stravovania a museli svoje návyky upraviť a zmeniť, iba 7,20 % opýtaných nemuselo upraviť svoje stravovacie návyky.

Z výskumu konštatujeme, že svoj telesný vzhľad po vyvedení kolostómie nedokáže akceptovať 25,60% respondentov a len 8% respondentov sa zmierilo so svojim vzhľadom. 23,60% respondentov odpovedalo, že nemá žiadne bolesti a maximálne bolesti pociťuje 3,93% respondentov. Až 43,20% respondentov popisuje spokojnosť so spánkom, veľmi nespokojných so spánkom je 6,40% respondentov. Pocit maximálnej energie pre každodenný život vykazuje 26,40% respondentov a žiadnu energiu pre každodenný život pociťuje 4,00% respondentov. So schopnosťou vykonávať denné aktivity je 4,80% respondentov veľmi nespokojných a 11,20% opýtaných uviedlo, že sú veľmi spokojní. Maximálnu nespokojnosť s pracovným výkonom po vyvedení kolostómie udáva 11,20% a veľmi spokojných je 13,60% respondentov. Veľkú nespokojnosť so sexuálnym životom uviedlo 25,60% respondentov a rovnako 25,6% respondentov uviedlo maximálnu spokojnosť.

Vek a miera samostatnosti pri starostlivosti o kolostómiu

Overenie korelácie medzi mierou samostatnosti pri starostlivosti o kolostómiu a vekom ukázalo stredne silnú negatívnu koreláciu ($n=125$; Spearmanov $R=-0,659$; $p<0,001$), pričom p -hodnota testovacieho kritéria potvrdila štatisticky významný rozdiel zisteného korelačného koeficientu od nulovej hodnoty.

Pohlavie a miera narušenia sebaobrazu po vyvedení kolostómie

Overenie rozdielov v narušení sebaobrazu po zavedení kolostómie je uvedené v tabuľke 1. Využitie Mann-Whitneyovho neparametrického testu preukázalo štatisticky signifikantnejšie horšie vnímanie u žien (tabuľka 1, $p<0,001$). Z výsledkov uvedených v tabuľke 1 jednoznačne vyplýva horšia situácia u žien (medián=6,0) v porovnaní s mužmi (medián=4,0). Aritmetické priemery sú viac-menej blízke uvedeným mediánom a hodnoty smerodajnej odchýlky sú vždy adekvátne menšie v porovnaní s priemerom čo svedčí o pomerne homogénnom súbore z aspektu sledovaného parametra.

Tabuľka 1 Rozdiely v sebaobrazu po zavedení stómie: porovnanie pohlaví

pohlavie	n	X	s.d.	M	Min	Max	p_{MW}
muži	69	3,49	0,82	4,00	1	5	<0,001
ženy	56	5,77	0,97	6,00	3	8	

Legenda: n-počet; X-aritmetický priemer; s.d.-smerodajná odchýlka; M-medián; Min – minimálna zistená hodnota v súbore; Max- maximálna zistená hodnota v súbore; p_{MW} - hodnota testovacieho kritéria Mann-Whitneyovho testu

DISKUSIA

Alkaya- Ayaz (2018) vo svojich štúdiách uvádza, že sociálne problémy pacientov s vyvedenou kolostómiou spočívajú v strate záujmu a menšej účasti na spoločenských aktivitách, vyhýbaní sa cestovaniu, zníženiu pracovných aktivít, zhoršenie partnerských vzťahov či znížený kontakt s priateľmi. Zamerali sme sa aj na sexualitu u pacientov s vyvedenou kolostómiou, kde skoro polovica respondentov uvádza, že nie sú ani spokojní ani nespokojní so svojim sexuálnym životom. Paszyńska et al. (2023) vo svojej štúdii popisuje, že operácia stómie môže znížiť kvalitu života, a to vrátane sexuálneho života. Úspešný sexuálny život je popri práci, rodine, oddychu a zábave dôležitým faktorom určujúcim kvalitu ľudského života.

Taktiež Zewude (2021) vo svojom výskume uvádza, že kolostómia má za následok zmenu telesného obrazu, a to výrazne ovplyvňuje fyzický, mentálny, emocionálny a sociálny život pacientov. Štúdia vykonaná v Číne na hodnotenie kvality života súvisiacej s kolostómiou ukázala, že pacienti mali ťažkosti v práci a spoločenských podujatiach. Dodatočnými obavami bola tiež sexualita, zhoršenie vnímania obrazu seba samého či samotná kolostómia.

Zhang et al. (2022) vo svojej štúdii uvádza, že akceptovanie svojej stigmy a postihnutia pacientmi s kolostómiou úzko súvisí s ich psychosociálnou adaptáciou. Ľudia s vyšším akceptovaním svojho postihnutia majú vyššiu kvalitu života a silnejšiu psychosociálnu adaptáciu, čo prispieva k účinnejšej liečbe a rehabilitácii pacientov s kolostómiou.

Zdravotnícky personál preto musí venovať pozornosť psychickému stavu pacientov s kolostómiou a prijať účinné opatrenia na zlepšenie kvality ich života a napomôcť ich hladkému návratu do spoločnosti. Problémy v živote pacientov s kolostómiou môžu nepriaznivo ovplyvniť adaptáciu jedinca na kolostómiu a schopnosť vysporiadať sa s ňou. Štúdie ukazujú, že jedinca s kolostómiou majú kvalitu života negatívne ovplyvnenú z dôvodu fyziologických a sociálnych problémov. Preto je potrebné zvýšiť kvalitu života jedinca s kolostómiou, vyriešiť psychosociálne problémy, ako aj fyziologické problémy a vytvoriť dobrú adaptáciu na kolostómie. Pri prehľade literatúry je možné vidieť, že výskum psychosociálnych problémov jedinca s kolostómiou sa začal približne pred 50 rokmi. Napriek tomu majú pacienti stále problémy s riešením psychosociálnych problémov (Alkaya, 2018).

Limity výskumu

Limity výskumnej aktivity vidíme v malej vzorke respondentov. Potenciálnym problémom bolo nepravdivé odpovedanie respondentov na kladené otázky, čo mohlo skresliť aj výsledky výskumu.

ZÁVER

Vyvedením stómie sa podarí ochrániť jedinca pred život ohrozujúcou chorobou, ale v každom prípade dôjde k významnej zmene spôsobu vnímania svojho tela, aj napriek tomu, že správne umiestnená kolostómia je podmienkou zlepšenia zdravotného stavu. Kolostómia prináša množstvo obmedzení, v dôsledku ktorých dochádza k značnej zmene kvality života. Život aj napriek kolostómii môže byť plnohodnotný, a to v každej oblasti. Čas je najdôležitejší faktor, ktorý je potrebný na rekonvalescenciu, a hlavne na prijatie vlastného ochorenia a zmeneného telesného obrazu seba samého.

Z výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že samostatnosť pri ošetrovaní kolostómie vedie k pocitom sebaistoty a sebadôvery. Takisto navštevovanie klubu stomikov je pre pacientov s kolostómiou veľmi dôležité, nakoľko sú tam s pacientami s rovnakou diagnózou, čo tiež prispieva ku zvyšovaniu sebadôvery, že s takýmto ochorením nie sú sami a v neposlednom rade tam získavajú nové a užitočné informácie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AYAZ-ALKAYA S. Overview of psychosocial problems in individuals with stoma: A review of literature. *Int Wound*. 2019; 16 (1): 243-249. doi: 10.1111/iwj.13018.

ĎURICOVÁ M. Sex a intimita u stomikov. *Convatec*. [online]. 2021. [cit. 12.11.2022]. Dostupné na: <https://www.convatec.sk/blog-2/archive/sex-a-intimita-u-stomikov/>

LÚČAN J. *Stómie a stomici*. 1. vyd. Turany: P+M, 2008. 211 s. ISBN 978-80- 89410-11-8.

- LÚČAN J. Aby každý stomik na Slovensku dostal to, čo mu patrí. *Slovenská chirurgia*. 2020; 17 (1-2): 53-54. ISSN 1339-4169.
- MACKŮ K., VOŽENÍLEK V. Statistická syntéza indikátorů kvality života – návrh tvorby indexu v evropských regionech. *Geographia Cassoviensis*. 2019; 13 (2): 196-209. doi: [10.33542/GC2019-2-06](https://doi.org/10.33542/GC2019-2-06).
- PASZYŃSKA W., ZBOROWSKA K., CZAJKOWSKA M. et al. Quality of Sex Life in Intestinal Stoma Patients – A Literature Review. *Int J Environ Res Public Health*. 2023; 20 (3): 2660. doi: [10.3390/ijerph20032660](https://doi.org/10.3390/ijerph20032660).
- ZACHOVÁ V. Stomik v ordinaci praktického lékaře. *Medicína pro praxi*. 2011; 8 (5): 246-248. ISSN 1803-5310.
- ZEWUDE W.C., DERESE T., SUGA Y. et al. Quality of Life in Patients Living with Stoma. *Ethiop J Health Sci*. 2021; 31 (5): 993-1000. doi: [10.4314/ejhs.v31i5.11](https://doi.org/10.4314/ejhs.v31i5.11).
- ZHANG X., RONG M. CH., LING J.L. et al. The influence of stigma and disability acceptance on psychosocial adaptation in patients with stoma: A multicenter cross-sectional study. *Front Psychol*. 2022; 13: 937374. doi: [10.3389/fpsyg.2022.937374](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.937374).